

ІСТОРІЯ

УДК 272/273

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/77-1-1>**Іван АНДРУХІВ,***orcid.org/0000-0001-8701-5819**аспірант кафедри всесвітньої історії та релігієзнавства**Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка**(Тернопіль, Україна) andrukhir.gon1993@gmail.com*

ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОДІБНОСТЕЙ ТА ВІДМІННОСТЕЙ ЄВХАРИСТІЙНОГО КУЛЬТУ В ЛАТИНСЬКОМУ ТА ВІЗАНТІЙСЬКОМУ ХРИСТІЯНСЬКИХ ОБРЯДХ (НА ОСНОВІ ВЧЕНЬ ГРИГОРІЯ ХОМИШИНА ТА ЙОСИФА БІЛЬЧЕВСЬКОГО)

В цьому дослідженні зроблено спроби проаналізувати наявні подібності та відмінності в поширенні Євхаристійного культу у візантійському та латинському християнських обрядах. Для кращого аргументованого дослідження даного питання (справи поширення Євхаристійного культу) продемонстровано співпрацю двох єпископів, а саме архієпископа Львівського латинського обряду Йосифа Більчевського в діалозі із Григорієм Хомишиним, єпископом Станіславівським візантійського обряду. Адже саме ці два ієрархи старанно пропагували почитання Найсвятіших Тайн як основу християнського життя та засіб для освячення людських душ і осягнення Царства Небесного.

Проблематика дослідження полягає у тому, що хоча обидва обряди розвивалися на спільній основі раннього християнства, вони зазнали значних змін та впливів в процесі історичного розвитку, що призвело до суттєвих відмінностей у богословських підходах, літургійних практиках та духовному значенні Євхаристії. Дослідження має на меті з'ясувати, як історичні, культурні та теологічні фактори вплинули на формування й еволюцію Євхаристійного культу в цих двох традиціях, та які наслідки це мало для їхнього взаєморозуміння і взаємодії.

Як висновок проаналізовано, що обидва обряди ґрунтуються на спільній богословській основі, але мають різні акценти. Виявлено певні відмінності у літургійних практиках. Євхаристійний культ у кожному обряді значною мірою відображає культурний контекст, у якому він розвивався. Латинський обряд тісно пов'язаний з римською культурою і правовими традиціями, тоді як візантійський обряд інтегрував елементи східної філософії та мистецтва. Історичний аналіз показав, що розвиток Євхаристійного культу в обох обрядах зазнав впливу різних історичних подій, таких як Великий розкол 1054 року, Реформація та інших реформаторських рухів, що привели до подальших диференціацій у практиках та богословських інтерпретаціях.

Ключові слова: Євхаристійний культ, Григорій Хомишин, Йосиф Більчевський, спільність, відмінність, обряд.

Ivan ANDRUKHIV,*orcid.org/0000-0001-8701-5819**Graduate Student at the Department of World History and Religious Studies**Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk**(Ternopil, Ukraine) andrukhir.gon@i.ua*

HISTORICAL ANALYSIS OF THE SIMILARITIES AND DIFFERENCES OF THE EUCHARISTIC CULT IN THE LATIN AND BYZANTINE CHRISTIAN RITES (BASED ON THE TEACHINGS OF HRYHORIY KHOMYSHYN AND YOSYP BILCHEVSKY)

This study attempts to analyze the existing similarities and differences in the spread of the Eucharistic cult in Byzantine and Latin Christian rites. For a better reasoned study of this issue (the matter of the spread of the Eucharistic cult), the cooperation of two bishops, namely Archbishop of Lviv Latin Rite Yosif Bilchevskyyi in dialogue with Hryhoriy Khomyshyn, Bishop of Stanislavivsk of the Byzantine Rite, is demonstrated. After all, it was these two hierarchs who diligently promoted the veneration of the Most Holy Mysteries as the basis of Christian life and a means for the sanctification of human souls and the realization of the Kingdom of Heaven.

The problem of the study is that although both rites developed on the common basis of early Christianity, they underwent significant changes and influences in the process of historical development, which led to significant differences in theological approaches, liturgical practices and the spiritual meaning of the Eucharist. The research aims to find out

how historical, cultural and theological factors influenced the formation and evolution of the Eucharistic cult in these two traditions, and what consequences this had for their mutual understanding and interaction.

As a conclusion, it was analyzed that both rites are based on a common theological basis, but have different accents. Certain differences in liturgical practices were revealed. Eucharistic worship in each rite largely reflects the cultural context in which it developed. The Latin rite was closely related to Roman culture and legal traditions, while the Byzantine rite integrated elements of Eastern philosophy and art. Historical analysis has shown that the development of the Eucharistic cult in both rites was influenced by various historical events, such as the Great Schism of 1054, the Reformation, and other reform movements, which led to further differentiations in practices and theological interpretations.

Key words: Eucharistic cult, Hryhori Khomyshyn, Yosif Bilchevskyi, community, difference, rite.

Постановка проблеми. Історія Католицької Церкви у Східній Галичині першої половини ХХ століття формувалася значною мірою під впливом видатних ієрархів, які керували місцевими спільнотами вірних. Римо-католицьку Церкву представляв архієпископ Йосиф Більчевський, а представником греко-католицької Церкви був відомий душпастир, архиєрей Станіславівської єпархії Григорій Хомишин. Між двома єпископами були тісні зв'язки з кількох причин. По-перше, платформою для зустрічей та обміну думками став інститут спільних єпископських конференцій греко-католицького та римо-католицького обрядів, який діяв у Галичині в перші два десятиліття ХХ століття. По-друге вони доповнювали власні синоди, скликані кожним єпископатом, дозволяючи вирішувати актуальні, часто складні, питання соціально-політичного та душпастирського характеру на рівні католицьких єпископів Галичини. Дані концепції становлять суть і проблематику у пошуках єдиного цілого для традицій двох досліджуваних обрядів.

Мета наукової розвідки полягає у виявленні, аналізі спільних та відмінних богословських, літургійних й культурних аспектів Євхаристійних практик у двох різних християнських традиціях – Західній та Східній.

Аналіз досліджень: Внести ясність в дане наукове дослідження допоможуть монографічні праці прикарпатських вчених О. Єгрешія та І. Пилипівка. Вони подають детальний аналіз життя і діяльності єпископа Григорія Хомишина, зокрема його вклад у розвиток Євхаристійного культу в рамках діяльності Станіславівської єпархії УГКЦ. Окрім цього в пригоді стануть праці Ю. Катрія, М. Кобрини, П. Сабата, М. Сокульського, а також листи В'ячеслава Липинського до Осипа Назарука в яких висвітлюється не лише вплив Хомишина на літургійні практики та його роль у збереженні й поширенні католицької ідентичності серед вірних, а й проаналізовано практики поклоніння Пресвятій Євхаристії в УГКЦ, висвітлюючи історичні та сучасні аспекти цієї практики. Корисними для розуміння специфіки Євхаристійного культу у візантійському обряді та латинському обрядах

будуть праці авторами яких виступають такі польські дослідники: Śliwa T., Ryba M., Pastuszko M., Nowakowski P., Nadolski B., Nabywaniec S., Marek Z., Lijka K., Czernski J. та ін.

Виклад основного матеріалу. На відміну від Львівського митрополита архієпископа Андрея Шептицького – єпископ Григорій Хомишин представляв течію під назвою окциденталістів, що народилася на межі ХІХ–ХХ століть у Греко-Католицькій Церкві, спрямовану на відродження релігійності шляхом запозичення деяких побожних практик з латинського обряду (Śliwa, 1979: 642-643). Так само Владика Станіславівський у соціальному та національному сенсі підтримував позицію співпраці з поляками, яка тоді не була дуже популярною серед греко-католицького єпископату. Ці дії викликали у нього велику симпатію серед латинських єпископів Галичини, хоча була нотка недовіри щодо справжніх мотивів його дій. Особливо чутливий до позитивної співпраці з єпископами та українською громадою, архієпископ Більчевський охоче приймав часті приватні візити єпископа Хомишина, виявляючи йому велике розуміння та готовність до співпраці. Після одного з них, 17 лютого 1910 р., він записав у щоденнику: «Преподобний Єпископ Хомишин пояснив мені, що його неправильно зобразили ворогом поляків, що такі чутки поширюють про нього його злі священники. Розповів, що молиться вервицю ще з часів навчання у Відні і що рекомендував її своїм семінаристам... Він справляє враження людини, сповненої апостольської ревності, відданої Риму. Раніше його звинувачували в упертості, відсутності виховання. Думаю, після різних сумних переживань він дуже змінився, став більш поміркованим. Хто з нас без вад! Які його справжні почуття до поляків – один Бог знає» (Nabywaniec, 2008: 159-161). Однак варто зазначити, що обидва єпископи склали спільні плани ініціювати акцію католицьких єпископатів Галичини для вгамування ескалації радикально-націоналістичних настроїв перед вибухом Першої світової війни (Archiwum: 335).

Греко-католицький пастир, владика Григорій Хомишин, вихідець з української родини,

мав на меті встановити міцний зв'язок між своїми вірними та Вселенською Церквою. Він відкидав східні (православні) літургійні течії (Ruha, 2020: 384). Він за всяку ціну намагався усунути антихристиянські ідеологічні впливи з української громади, побоюючись морального занепаду власного народу. Підтримував активні контакти з польським римо-католицьким духовенством, зокрема з архієпископом Йосифом Більчевським. Католицьку Церкву Григорій Хомишин бачив як фактор культурної розбудови української нації. Він також проголошував примат католицької етики в суспільному житті (Wolczański, 2003: 245-247).

Українські націоналістичні кола розгорнули інтенсивну пропагандистську атаку на єпископа Хомишина, звинувачуючи його у співпраці з польськими державними агентами. Сам єпископ вважав себе українським патріотом, який бачив майбутнє нації в тісному духовному зв'язку з Католицькою Церквою. Владика був проти радикальних рішень, але на основі співпраці з поляками хотів зміцнити власну націю, щоб у слушний час привести Україну до державного суверенітету (Ruha, 2020: 387).

Архієпископ Йосиф Більчевський із задоволенням занотовував у своєму щоденнику відомості, які підтверджували проримську орієнтацію Станіславівського єпископа Хомишина та його ініціативи, спрямовані на зміцнення внутрішньої дисципліни в греко-католицькій Церкві. З великою прискіпливістю він записав заяви єпископа щодо декрету, який запроваджував для кандидатів до священства целібат – неодружений стан, водночас відмовляючись від моделі одруження священнослужителів до висвячення. Хоча єпископ Хомишин оголосив декрет про целібат у Станіславівській єпархії в 1921 році, однак фактичне застосування вже відбувалось кількома роками раніше. Вже в 1916 р. з 24 нововисвячених священників половина з них вибрали неодружений стан (Пилипів, 2011: 195). Ще одна ініціатива, представлена єпископом Хомишином в 1916 р. це впровадження григоріанського календаря, що діє в Латинській Церкві. Цей крок, однак, викликав бурхливий опір як духовенства, так і вірних, внаслідок чого архієпископ Шептицький скасував постанову єпископа Станіслава. Не маючи підтримки в цьому відношенні ні з боку Церкви, ні з боку українського суспільства, єпископ Хомишин скасував попередній декрет (Єгрешій, 2006: 33-35).

Намагаючись виявити солідарність з Хомишином, на якого звідусіль нападали, архієпископ Більчевський втрутився в його справу до губернатора Галичини Еріха Діллера. Ось як львівський

латинський митрополит записав хід конференції у своєму щоденнику 12 вересня 1917 р.: «Я сказав, що єпископ Хомишин сьогодні був у мене. Виглядає як морально зламана людина. Уряд мало не підштовхнув його до реформи календаря, а тепер кидає йому під ноги каміння... Не маючи підтримки, він повернув календар назад...» (Archiwum: 623). Сміємо ствердити, що архієпископ Більчевський багато разів захищав єпископа Хомишина та його соціально-душпастирську діяльність серед політичної влади Галичини (Nabywaniec, 2008: 167).

Григорій Хомишин був цілковито зосереджений на долі українського населення, яке проживало у східній Малопольщі, і не втягувався в міжнародні ігри. Його примирлива позиція щодо Польської держави випливала з реалістичної оцінки ситуації. Він усвідомлював, що альтернативою польській державності на галицьких теренах є радянська окупація, яка з ідеологічної точки зору була неприйнятною для пастиря Католицької Церкви (Листи Вячеслава Липинського, 2004: 30). Владика Станіславівський, на відміну від українських політиків, умів критично ставитися до державників, які не змогли використати економічну ситуацію, що склалася після Першої світової війни, для розбудови незалежної державності. На його думку, насамперед до катастрофи привела націю короткозорість українських політиків. Через радикалізм цих діячів міжнародна спільнота дійшла висновку про непридатність українців для розбудови власної державності (Chomyszyn, 1933: 91-92).

Незважаючи на триваючу ворожість до нього з боку українського суспільства, єпископ Хомишин визнав архієпископа Більчевського, що він впевнений у правильності обраного ним курсу праці для добра Церкви. Наприкінці Першої світової війни він розпочав підготовку єпархіального синоду, а також мав намір сприяти поширенню культу Найсвятішого Серця Ісуса та Пресвятих Тайн, молитви на вервиці та продовжувати практику впровадження целібату. Цей останній елемент він вважав необхідною умовою в процесі реформування греко-католицької церкви (Пилипів, 2011: 197).

Таким чином можна із впевненістю сказати, що діалог між двома ієрархами тривав постійно. Основою діалогу було суспільно-політичне життя краю та їх вірних. Серед складних випробувань єпископи шукали спільності та підтримували один одного у їхніх випробуваннях, дбаючи про добро, мир та спокій у повіреному їм душпастирській опіці Божого люду.

Окрім приватних зустрічей двох владик, збереглася їхня кореспонденція. Єпископські листи Григорія Хомишина до архієпископа Йосифа Більчевського, датуються 1904–1922 роками у кількості 16 листів. Зворотне листування не знайдено. Слід пам'ятати, що архів греко-католицької єпископської курії в Станіславові та приватні папери ієрарха були захоплені 1945 року НКВД. Листи Григорія Хомишина, про які йде мова, зберігаються в архіві, бібліотеці та музеї Львівської митрополії латинською мовою у Кракові, у окремих файлах, що містять особисті документи Львівського митрополита (Wołczański, 2003: 242).

Головні ідеї листів зосереджені на питаннях співіснування Католицької Церкви і греко-католицької Церкви в Галичині. Владика Хомишин відреагував на статті польської преси, які закидали православ'я греко-католицькій Церкві в Галичині, виступав за наповнення як латинських, так і греко-католицьких парафій конкретними кандидатами, а також полемізував із поглядами Львівського митрополита на польсько-українські відносини та прагматику православної церкви, що стосувалася вірних польської національності. Владика Хомишин не приховував своєї вдячності архієпископу Більчевському за слова співчуття у важкі для нього хвилини, спричинені бойкотом як мирян, так і духовенства української національності. Цей вимір людської солідарності, виявлений до постраждалого від нападів пастиря Станіславівської єпархії, безумовно, був для Хомишина надзвичайно цінним (Wołczański, 2003: 242).

Досліджуючи розвиток та поширення Євхаристійного культу в Галичині можемо говорити про його діалогічність між двома обрядами, зокрема, коли говоримо про Станіславівського єпископа Григорія Хомишина. Його окцидентальні погляди та поширення католицьких практик почитання Найсвятіших Таїнств, Пресвятого Серця Христового, вказують на постійний духовний діалог між Більчевським та Хомишином. Комунікуючи із Більчевським, Григорій Хомишин, який вбачав у Католицькій Церкві основу для української державності та її прозахідного напрямку, розвивав та поширював євхаристійні практики у своїй єпархії, таким чином, хотів збудувати католицьке, християнське суспільство як фундамент для майбутньої європейської України.

Ідейні погляди єпископа Хомишина дуже вирізняли його серед ієрархії Львівської митрополії греко-католицького обряду. Його сміло можна вважати найближчим до ідеалів, якими керувався архієпископський погляд Більчевського, на співіснування між Католицькою Церквою латинського обряду та греко-католицькою Церквою.

В контексті спільного та відмінного обрядів, ще Ядвіга Шептицька в книзі «У костелі і в церкві» неодноразово повторює, що бачить багато спільного в обох обрядах: «Цей спільний простір включає зовнішні знаки та церемонії, їх теологічний зміст, історію, але також хоче знайти те, що є безпосередньо спільним для обох обрядів. Він шукає служби, які якимось відповідають одна одній в обох обрядах. Як у греків, так і в латинян релігійні служби є вираженням великої народної побожності, а отже й самої віри. Якщо ми всі віруючі, то нас уже об'єднує віра, нас об'єднує одне хрещення, але нас може об'єднати й побожність, яку ми, як хрещені та віруючі, хочемо виразити через публічні служби» (Szeptycka, 1926: 299).

Найпершим та найвагомим аспектом схожості Євхаристійного культу в обох обрядах є саме Таїнство Євхаристії у його богословському значенні. Пресвята Євхаристія чи святе Причастя – це Тіло і Кров Ісуса Христа під видами хліба і вина. Тайна Євхаристії є наступною, яку християни приймають після Хрещення та Миропомазання, і вона поєднує усіх із Христом в спосіб, найбільш вичерпний і досконалий в порівнянні з іншими Тайнами, які ведуть до цього поєднання через освячуючу ласку. Катехизм Католицької Церкви навчає, що «ті, хто був піднятий до гідності царського священства через Хрещення і глибше уподібнилися Христові через Миропомазання, через Євхаристію стають учасниками в жертві Господній разом зі всією спільнотою» (Катехизм Католицької Церкви: п. 1322).

Почитання Пресвятої Євхаристії у Христовій Церкві почалось одразу після встановлення таїнства пресвятої Євхаристії Ісусом Христом на Тайній Вечері у Великий Четвер. У I тисячолітті почитання пресвятої Євхаристії і у Східній і в Західній Церкві завжди було поєднане зі звершенням Божественної Літургії та Причастям вірних (Катрій, 1982: 183). Святі Отці I тисячоліття Східної та Західної Церков звершували це почитання тільки в поєднанні зі служінням Божественної Літургії. Вони безнастанно закликали вірних до частой і навіть щоденної участі в Божественній Літургії та святому Причасті. Перші християни так любили й цінували Божественну Літургію, що навіть під загрозою смерті брали в ній участь. Для них бути на Святій Літургії та приймати Ісуса Христа (поєднуватися з Ісусом Христом у святому Причасті) було найбільшою ласкою і привілеєм, а бути виключеним з участі у Божественній Літургії та святому Причасті – найбільшою карою (Сабат, 2015: 255).

Ще однією спільністю двох обрядів стосовно євхаристійного культу є поняття служіння Тайнства Євхаристії. Звершення Євхаристії є «вершиною, до якої спрямована діяльність Церкви, і водночас це джерело, з якого випливає вся її сила». Як подяка людей Богові Отцю за справу спасіння, здійснену в Ісусі Христі (Pierskała, 2020: 52), відправа літургії є складною діяльністю, оскільки вона «включає в себе божественні та людські, невидимі та видимі елементи» (Lijka, 2011: 236). Літургія, маючи церковний характер, створює спільноту не лише між Богом і людиною, а й з'єднує людину з її ближніми (Marek, 2013). Тому воно має «два важливі рівні, а саме: вертикальний і горизонтальний, що означає спільноту Бога у Святому Дусі з Христом і з самим Богом Отцем, а також людську спільноту між братами, що здійснюється через неї». Євхаристія – це сакральною діяльністю, тому що це не тільки діяльність Церкви, але передусім дією Христа-Священника – як головного літургіста – і Святого Духа. Як таїнство, воно є актом Церкви, але «не оригінальним чином, тому що таким чином це, по суті, акт Христа, Якого Святий Дух робить присутнім» (Rojek, 1995: 26). І звершувати це таїнство можуть тільки правосильно висвячені священники можуть головувати в Євхаристії та освячувати хліб і вино, щоб вони стали Тілом і Кров'ю Господа (Катехизм Католицької Церкви, 2002: п. 1411).

Перш ніж говорити про спільні богослужіння Євхаристійного культу для двох обрядів, слід зазначити також про спільні літургійні атрибути: чаша, дискос, пушка, монстранція та дароносиця для кивоту. Історія цих посудин спільна для всієї Церкви (Pastuszko: 83). Інша посудина, яка використовується на Сході та Заході, – це дискос (Szeptycka, 1926: 49). А також монстранція для виставлення Пресвятих Тайн вірним, яка використовується як на Сході, так і на Заході (Nowakowski, 2004: 304).

Ще одним із важливих літургійних аспектів схожості між двома обрядами щодо євхаристійного культу є свято Євхаристії. Якщо Замоїський Синод у 1720 р. лише підтвердив свято «Тіла Христового» для греко-католицької Церкви, то Львівський провінційний Синод у 1891 р. вже підносить свято «Пресвятої Євхаристії» до ряду великих Господніх свят, з 8-денним посвяттям, і наказує його святкувати щорічно у четвер після Неділі всіх святих, але з огляду на робочий день, доручає переносити його на наступну неділю (Сабат, 2015: 263). Серед спільних богослужінь, які відправлялися як на Сході, так і на Заході, можна виділити такі як Виставлення Пресвятих

Тайн та спів Суплікації. Іншою схожістю було часте прийняття Святого Причастя, а ще одна подібність яка частково впливала із попередніх, було впровадження практики читаної Літургії тощо (Кобрин, 2014: 52).

Якщо ж говорити про відмінності Євхаристійного культу двох обрядів, перше, на що потрібно звернути увагу, це на літургійні відмінності. Наприклад на Сході через прийняття Христа у двох образах на Літургії крім чаші та дискоса використовують ще позолочену ложку з ручкою, що закінчується хрестом (Huzar, 1910: 32-34). До літургійного життя крім посуду, що стосується Євхаристійного культу, звісно що відносяться богослужбові книги, які мають свої відмінності у зв'язку з відмінним обрядом. Вони не зіставляються, а перераховуються в залежності від обряду, зокрема Месал (Nadolski, 2006: 990), який містить розклад мес на цілий рік та фрагменти Євангелія та Послання. До богослужбових ж книг грецького обряду належать: Євангеліє, Апостол, Службеник, Архиєратикон та інші. Останньою згаданою книгою виступає Требник, який є еквівалентом в західній церкві Ритуалу, який використовується для відправлення Тайнств і благословень (Szeptycka, 1926: 79-80). Ясна річ, що літургійний одяг, незважаючи на спільні риси та символіку, а також спільні історичні джерела, без сумніву має відмінний зовнішній вигляд, і яскраво служить для розрізнення священнослужителів, до якого з обрядів належать.

Є відмінності і в почитанні Ісуса Христа в Найсвятіших Тайнах. В західному обряді таке почитання відбувається під час Адорації, що означає «поклоніння» або «вшанування». В основі цієї католицької набожності лежить позалітургійне поклоніння Ісусові у Святих Тайнах, освячених під час Меси. Значна частина Адорації – це приватні молитви, розважання або ж читання Святого Письма в тиші. Частину розважань зачитує священник вголос, вони чергуються з піснями, проте значна частина розважань – у тиші (Сокульський).

Маємо зазначити, що східному обряду не притаманні такі вияви богопочитання на кшталт Адорації, однак в греко-католицькій Церкві почитання Євхаристійного Христа почасти відбувається через виставлення Монстранції чи чаші з Найсвятішими Тайнами, що відбувається зразу після Святої Літургії. Окрім того на завершення Святої години відбувається Суплікація – молитва усильного блага. Таким чином, на відміну від західного адорування в тиші та спогляданні, в УГКЦ почитання Євхаристійного Христа звершується через молитви та особливо спів Благальної пісні.

В Західній Церкві є такі набоженства як Літанії – це молитви, які молять по черзі священник і вірні, але можуть читати їх і самі люди (Szeptycka, 1926: 302). Натомість у східній Церкві служаться такі паралітургійні богослужіння як Акафісти (Czerski, 2004: 21-27).

Висновки. Окрім історичних та богословських спільних внутрішніх основ Євхаристійного культу де і Західна і Східна Церква мають спільні джерела, у своїй обрядовості вони різняться зовнішніми аспектами літургійного життя. Дослідження історичних подібностей та відмінностей Євхаристійного культу в латинському та візантійському

християнських обрядах на основі вчень Григорія Хомишина та Йосифа Більчевського виявило низку суттєвих аспектів, що визначають характер та еволюцію цих релігійних практик. Варто зазначити, що хоча обидва обряди мають спільні богословські корені, їхній розвиток та практичне впровадження відзначаються значними розбіжностями, зумовленими культурними, історичними та регіональними факторами. Однак аналіз духовного діалогу архієреїв Більчевського та Хомишина доводить, що вони попри відмінності в обрядах, були живим прикладом єдності Вселенської Католицької Церкви.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єрешій О. Єпископ Григорій Хомишин. Портрет релігійно-церковного і громадсько-політичного діяча. Івано-Франківськ. 2006. С. 33–39.
2. Катехизм Католицької Церкви. Жовква. 2002. 720 с.
3. Катрій Ю. Пізнай свій обряд. Нью-Йорк-Рим. 1982. 493 с.
4. Кобрин М. Симбіоз окцидентальної та орієнтальної Греко-Католицьких груп як вияв ідентичності УГКЦ. *Українське релігієзнавство*. 2014. № 69. С. 49–59.
5. Листи Вячеслава Липинського до Осипа Назарука (1921–1930) / ред. Ярослав Федорук, Львів. 2004. 30 с.
6. Пилипів І. В. Діяльність єпископів Станіславівської єпархії УГКЦ з організації та розвитку духовної семінарії в 1907–1945 рр., «Сумський історико-архівний журнал», 2011. № XII–XIII. С. 193–199.
7. Сабат П. Почитання Пресвятої Євхаристії в УГКЦ. «*Metron. Журнал з еkleзіології і церковного права*», 2015. № 12. С. 255–270.
8. Сокульський М. Адорація Найсвятіших Тайн: бути поруч з Ісусом Христом. Вилучено із <https://velychlviv.com/adoratsiya-najsvyatyishyh-tajn-butu-poruch-z-isusom-hrystom/>.
9. Archiwum Biblioteka Muzeum Metropolii Lwowskiej ob. łac. w Krakowie, Dzienniczek Sługi Bożego Jozefa Bilczewskiego arcybiskupa lwowskiego, o.ł., Lwow. 1900–1921.
10. Chomyszyn G. Problem ukraiński. Odbitka artykułów z XXIX i XXX (marzec kwiecień-maj 1933) tomu miesięcznika «*Nasza Przyszłość. Wolna Trybuna Myśli Zachowawczej*». Warszawa. 1933. 114 с.
11. Czerski J. Pobożność ludowa w Kościele wschodnim tradycji bizantyjskiej, w: *Pobożność ludowa w życiu liturgiczno-religijnym i w kulturze* / red. R. Pierskała, Opole. 2004.
12. Huzar E. Liturgika hr.-kat. Cerkwy, Lwow. 1910.
13. Lijka K. Sztuka celebrowania liturgii, «*Studia Gnesnensia*», 2011. t. XXV. S. 225–240.
14. Marek Z. Eucharystia – dlaczego taka ważna? Вилучено із <https://www.deon.pl/religia/rekolekcje-wielkopostne/wielki-post-2013/sakramenty-katechizm/art,6,eucharystia-dlaczego-taka-wazna.html>
15. Nabywaniec S. Hierarchia grekokatolicka i kościół grekokatolicki w świetle «*Dzienniczka*» arcybiskupa Lwowskiego O. Ł. Józefa Bilczewskiego y lat 1900–1921, «*Nasza Przyszłość*» t. 110. S. 159–193. 2008.
16. Nadolski B. Leksykon liturgii. Poznań, 1750 s. 2006.
17. Nowakowski P. Problematyka liturgiczna w międzywyznaniowej polemice po unii brzeskiej (1596-1720). Krakow. 2004. S. 349–357.
18. Pastuszko M. Przechowywanie i kult Najświętszego Sakramentu. «*Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny*», t. 32, z. 3–4. S. 75–123.
19. Pierskała R. «Oto wielka tajemnica wiary» – implikacje liturgiczne, 2019/2020. S. 37–52.
20. Rojek M. Tajemnica Eucharystii wciąż żywa w Kościele «*Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej*», 1995. S. 15–29.
21. Ryba M. Biskup Grzegorz Chomyszyn – zwolennik normalizacji stosunków Ukraińsko-Polskich w okresie międzywojennym, *Archiwa, biblioteki i muzea kościelne*, 2020. S. 383–394.
22. Śliwa T. Kościół grekokatolicki w Galicji (1815–1918), [w:] *Historia Kościoła w Polsce*, t. 2, cz. 1, red. Kumor B., Obertyński Z., Poznań–Warszawa. 1979. 646 s.
23. Szeptycka J. W kościele i w cerkwi. Krakow. 1926.
24. Wolczański J. Listy biskupa Grzegorza Chomyszyna do arcybiskupa Jozefa Bilczewskiego z lat 1904–1922, «*Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*». 2003. S. 235–251.

REFERENCES

1. Yehreshii O. (2006). Yepyskop Hryhorii Khomyshyn. Portret relihiino-tserkovnoho i hromadsko-politychnoho diiacha [Bishop Hryhoriy Khomyshyn. Portrait of a religious-ecclesiastical and public-political figure]. Ivano-Frankivsk, 33–39 [in Ukrainian].

2. Katekhyzm Katolytskoi Tserkvy. (2002) [Catechism of the Catholic Church]. Zhovkva, 720 s. [in Ukrainian].
3. Katrii Yu. (1982). Piznai svii obriad [Know your ritual]. Niu York-Rym, 493 s. [in Ukrainian].
4. Kobryn M. (2014). Symbioz oktsydentalnoi ta oriientalnoi Hreko-Katolytskykh hrup yak vyiv identychnosti UHKTs [The symbiosis of Western and Eastern Greek-Catholic groups as an expression of the identity of the UGCC]. *Ukrainske relihiieznavstvo*. № 69. 49–59. [in Ukrainian].
5. Lysty Viacheslava Lypynskoho do Osypa Nazaruka (1921–1930) (2004) [Letters of Vyacheslav Lypynsky to Osip Nazaruk (1921–1930)]. / red. Yaroslav Fedoruk, Lviv. 30 s. [in Ukrainian].
6. Pylypiv I. (2011). Diialnist yepyskopiv Stanislavivskoi yeparkhii UHKTs z orhanizatsii ta rozvytku dukhovnoi seminarii v 1907–1945 rr. [Activities of the bishops of the Stanislaviv Diocese of the UGCC in the organization and development of the theological seminary in 1907–1945]. «Sumskyi istoryko-arkhivnyi zhurnal», 193–199. [in Ukrainian].
7. Sabat P. (2015). Pochytannia Presviatoi Yevkharystii v UHKTs [Veneration of the Holy Eucharist in the UGCC]. «Metron. Zhurnal z ekleziolohii i tserkovnoho prava», 255–270. [in Ukrainian].
8. Sokulskyi M. (2023). Adoratsiia Naisviatishykh Tain: buty poruch z Isusom Khrystom [Adoration of the Most Holy Mysteries: being close to Jesus Christ]. Vylucheno iz <https://velychlviv.com/adoratsiya-najsvyatishyh-tajn-buty-poruch-z-isusom-hrystom/> [in Ukrainian].
9. Archiwum Biblioteka Muzeum Metropolii Lwowskiej ob. łac. w Krakowie, Dzienniczek Sługi Bożego Jozefa Bilczewskiego arcybiskupa lwowskiego, o.ł., Lwow. [Archive Library of the Museum of the Lviv Metropolitanate in Kraków, Diary of the Servant of God Józef Bilczewski, Archbishop of Lviv]. 1900–1921 [in Polish].
10. Chomyszyn G. (1933). Problem ukraiński. Odbitka artykułów z XXIX i XXX (marzec–kwiecień–maj 1933) tomu miesięcznika «Nasza Przyszłość [The Ukrainian Problem. Reprint of articles from volumes XXIX and XXX (March–April–May 1933) of the monthly «Our Future»]. *Wolna Trybuna Myśli Zachowawczej*, Warszawa, 114 s. [in Polish].
11. Czernski J. (2004). Pobożność ludowa w Kościele wschodnim tradycji bizantyjskiej, w: Pobożność ludowa w życiu liturgiczno-religijnym i w kulturze [Folk Piety in the Eastern Church of the Byzantine Tradition, in: Folk Piety in Liturgical and Religious Life and in Culture]. Opole. [in Polish].
12. Huzar E. (1910). Liturgika hr.-kat. Cerkwy [Liturgy of the Count-Catholic Church]. Lwow. [in Polish].
13. Lijka K. (2011). Sztuka celebrowania liturgii [The Art of Celebrating the Liturgy]. «*Studia Gnesnensia*» t. XXV, 225–240 [in Polish].
14. Marek Z. (2013). Eucharystia – dlaczego taka ważna? [The Eucharist – Why is it So Important?]. Vylucheno iz <https://www.deon.pl/religia/rekolekcje-wielkopostne/wielki-post-2013/sakramenty-katechizm/art,6,eucharystia-dlaczego-taka-wazna.html> [in Polish].
15. Nabywaniec S. (2008). Hierarchia greckokatolicka i kościół greckokatolicki w świetle «Dzienniczka» arcybiskupa Lwowskiego o. Ł. Józefa Bilczewskiego y lat 1900–1921 [Greek Catholic Hierarchy and the Greek Catholic Church in the Light of the “Diary” of Archbishop of Lviv Father Ł. Józef Bilczewski and the Years 1900–1921]. «*Nasza Przeszłość*» t. 110: 159–193 [in Polish].
16. Nadolski B. (2006). Leksykon liturgii [Lexicon of Liturgy]. Poznań: Pallottinum, 1750 s. [in Polish].
17. Nowakowski P. (2004). Problematyka liturgiczna w międzywyznaniowej polemice po unii brzeskiej (1596–1720) [Liturgical Issues in Interdenominational Polemics after the Union of Brest (1596–1720)]. Krakow, 349–357 [in Polish].
18. Pastuszko M. (1989). Przechowywanie i kult Najświętszego Sakramentu [Preservation and Cult of the Blessed Sacrament]. «*Prawo Kanoniczne: kwartalnik prawnohistoryczny*», t. 32, z. 3–4, 75–123 [in Polish].
19. Pierskała R. (2022). «Oto wielka tajemnica wiary» – implikacje liturgiczne, 2019/2020 [«This is the Great Mystery of Faith» – Liturgical Implications, 2019/2020]. *Instytut Gość Media*, 37–52 [in Polish].
20. Rojek M. (1995). Tajemnica Eucharystii wciąż żywa w Kościele [The Mystery of the Eucharist Still Alive in the Church]. *Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej*, 15–29 [in Polish].
21. Ryba M. (2020). Biskup Grzegorz Chomyszyn – zwolennik normalizacji stosunków ukraińsko-polskich w okresie międzywojennym. [Bishop Grzegorz Chomyszyn – Supporter of Normalization of Ukrainian-Polish Relations in the Interwar Period]. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne*, 113, 383–394. [in Polish].
22. Śliwa T. (1979). Kościół greckokatolicki w Galicji (1815–1918) [Greek Catholic Church in Galicia (1815–1918)]. [w:] *Historia Kościoła w Polsce*, t. 2, cz. 1, 646 [in Polish].
23. Szeptycka J. (1926). W kościele i w cerkwi [In the Church and in the Orthodox Church]. Krakow. [in Polish].
24. Wołczański J. (2003). Listy biskupa Grzegorza Chomyszyna do arcybiskupa Jozefa Bilczewskiego z lat 1904–1922 [Letters from Bishop Grzegorz Chomyszyn to Archbishop Józef Bilczewski from 1904–1922]. «*Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*», 235–251 [in Polish].